

doi: 10.33249/2663-2144-2019-76-3-57-63

УДК 657.471.76:338.43

ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

С. В. Василенко*e-mail: sveta_vasilenko@ukr.net*Житомирський національний агроекологічний університет
бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

Висвітлено формування собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах, яка є одним із головних питань при здійсненні своєї господарської діяльності. Встановлено, що собівартість як економічна категорія – це сума всіх витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції. До собівартості сільськогосподарської продукції відносяться: витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи; матеріальні витрати, що включають такі статті витрат, як насіння та посадковий матеріал, корми, мінеральні добрива, паливо і мастильні матеріали, електроенергія, паливо й енергія, запасні частини, ремонт і будівельні матеріали для ремонту, оплата послуг і робіт, які виконані сторонніми організаціями, інші матеріальні витрати, а також амортизація та інші витрати, у тому числі орендна плата за земельні частки (паї), майнові паї, інші витрати. Всі зазначені витрати формують ресурси підприємства, виражені у вартісному вимірі. На підставі статистичних даних проведений аналіз виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України, який дозволив виявити тенденції щодо зміни показника витрати всього і в розрізі статей. З'ясовано, що в 2017 р. порівняно з 2013 р. сума витрат у сільськогосподарських підприємствах України зросла в 6,5 раза, зокрема в структурі витрат найбільшу частку займають матеріальні витрати, які в 2017 р. становили 59,8 %. Зазначається, що при обчисленні собівартості виготовленої та реалізованої продукції важливо визначити склад витрат, виявити витрати відповідно до видів діяльності, задля визначення фінансових результатів господарської діяльності, що ставлять за мету всі господарюючі суб'єкти. Крім того, собівартість готової продукції (робіт, послуг) та склад витрат, що до неї входять, визначається ПБО 9. Пунктом 10 ПБО 9 встановлено, що собівартість продукції визначається згідно з нормами ПБО 16. Підкреслено, що формування собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах вимагає пошуку резервів зниження собівартості, яка полягає у застосуванні енерго- та ресурсозберігаючих технологій, використанні прогресивної техніки, ІТ-технологій тощо.

Ключові слова: собівартість, формування собівартості продукції, витрати, сільськогосподарська продукція, рослинництво, тваринництво, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми

Здійснюючи свою господарську діяльність, кожне сільськогосподарське підприємство намагається реалізувати свою головну мету – отримати прибуток. Однак сучасні умови господарювання, які характеризуються різними ситуаціями, потребують перегляду дій своєї господарської діяльності. Зокрема це стосується питань ціни, витрат, собівартості продукції та інше. Питання формування собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах не втрачають актуальності в сучасному економічному середовищі і тому зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних питань формування собівартості

продукції зробили відомі вітчизняні науковці: Бутинець Ф. Ф. [1], Герасименко Ю. С. [3], Герасимчук Н. В. [1], Горкавий В. К. [3], Демченко О. В. [9], Дем'яненко С. І. [4], Загорова А. С. [7], Ільєнко Н. [8], Коваленко Ю. С. [9], Охріменко І. В. [9], Партин Г. О. [10], Петров В. М. [12], Саблук П. Т. [18], Савкова С. [8], Токар А. В. [12], Цаль-Цалко Ю. С. [19], Чижевська Л. В. [1] та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, зазначені питання набувають актуальності і потребують поглибленого вивчення.

Мета, завдання та методика досліджень

Метою статті є дослідження формування собівартості сільськогосподарської продукції. Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання: розкрити сутність

собівартості як економічної категорії; визначити ознаки класифікації витрат, що включають до виробничої собівартості продукції; дослідити особливості формування собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах. Об'єктом дослідження є процес формування собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах України.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення економічної теорії з питань формування собівартості продукції, діалектичний метод пізнання, вивчення економічних явищ на основі системного підходу, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених. У процесі дослідження застосовувалися такі наукові методи: абстрактно-логічний – для систематизації і теоретичного обґрунтування формування собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах України та формулювання висновків, економіко-статистичний – при виявленні тенденцій динаміки виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України, табличний і графічний – для відображення аналітичної інформації.

Результати досліджень

Одним із найважливіших показників ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств є собівартість продукції, який відображає ефективність використання земельних ресурсів, трудових ресурсів, основних і оборотних засобів тощо. Вивчення даного показника сільськогосподарськими підприємствами необхідне для здійснення господарської діяльності, а саме: управління, аналізу, виробництва, планування, обчислення рентабельності тощо.

Собівартість є комплексною економічною категорією, що інтегрує вартісну оцінку витрат ресурсів на виробництво і реалізацію. Собівартість детермінують чинники як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. До суб'єктивних чинників нами віднесено: вчасність та якість проведення агротехнічних заходів; ефективність системи організації та управління операційною діяльністю; функціональний стан основних засобів підприємства; рівень кваліфікації та вмотивованості працівників, продуктивність їх праці тощо. До об'єктивних чинників можливо віднести: погодні умови,

тенденції кліматичних змін; ціни на ринку матеріально-технічних ресурсів; державне регулювання оплати праці, ступінь мобільності трудових ресурсів; державну фіскальну та монетарну політику тощо [5, с. 436]

Приєднуюсь до думки Завгороднього В. П., який зазначає, що усі витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, що виражені в грошовій формі, складають собівартість продукції [6, с. 375, 583].

Поняття «собівартість» означає грошове вираження витрат, понесених на виробництво та реалізацію продукції (виконання робіт, надання послуг). Це комплексний економічний показник, який об'єднує витрати уречевленої праці (обладнання) та витрати на спожиті засоби виробництва, й витрати живої праці та витрати на заробітну плату працівників підприємства. Собівартість слугує базою ціни товару (послуги) і її нижньою межею для виробника. При обчисленні собівартості продукції (послуг) важливе значення має визначення складу витрат, що включаються до неї.

Порядок формування та відображення в обліку витрат регламентується ПБО 16. Крім того, собівартість готової продукції (робіт, послуг) та склад витрат, що до неї входять, визначається ПБО 9. Пунктом 10 ПБО 9 встановлено, що собівартість продукції визначається згідно з нормами ПБО 16. Зокрема, пунктами 11–16 ПБО 16 визначено склад собівартості продукції, робіт і послуг, а також порядок формування загальногосподарських витрат [20].

При здійсненні своєї господарської діяльності класифікація витрат підприємства необхідна для управління витратами, розрахунку собівартості продукції рослинництва і тваринництва (як виготовленої, так і реалізованої), визначення фінансових результатів тощо. Класифікація витрат сільськогосподарського підприємства наведена в табл. 1.

Згідно з П(С)БО 16, за економічними елементами до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються такі: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; змінні загальногосподарські та постійні розподілені загальногосподарські витрати [11].

Проаналізуємо формування виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України (табл. 2).

Таблиця 1. Класифікація витрат сільськогосподарського підприємства

№ з/п	Ознаки	Види витрат
1	За місцем виникнення на підприємстві	- виробництва - підрозділу - цеху - служби
2	За об'єктами господарської діяльності	- продукції - робіт - послуг - господарських процесів - деталей - замовлень
3	За характером виробництва	- основного виробництва - допоміжного виробництва - обслуговуючого виробництва
4	За видами продукції сільського господарства	- на виробництво і реалізацію продукції рослинництва - на виробництво і реалізацію продукції тваринництва
5	За часом виникнення	- минулого періоду - звітнього періоду - майбутніх періодів
6	За метою формування	- визначення прибутку - визначення собівартості - оцінки альтернативного варіанту
7	За калькуляційними ознаками	- за елементами витрат - за статтями калькуляції
8	За календарними періодами	- поточні - довгострокові - одноразові
9	За визначенням відношення до собівартості продукції	- на продукцію - періоду
10	За функцією підприємства	- виробничі - на збут - адміністративні - інші операційні

Джерело: адаптовано [19, с. 11–12].

Дані табл. 2 свідчать про щорічне зростання витрат в сільськогосподарських підприємствах України протягом 2013–2017 рр. Так, протягом звітнього періоду сума витрат, включаючи плату за оренду, зросла в 6,5 раза; амортизація – у 2,8 раза; матеріальні витрати – у 2,7 раза. Зокрема в структурі матеріальних витрат, що займала в 2017 році 59,8 %, зросли суми витрати

на наступне: мінеральні добрива – в 3,4 раза; запасні частини, ремонт і будівельні матеріали для ремонту – в 3,2 раза; насіння та посадковий матеріал – у 2,7 раза; пальне і мастильні матеріали – в 2,6 раза. Крім цього, сума витрат на оплату праці зросла в 2,1 раза, на відрахування на соціальні заходи – в 1,2 раза.

Таблиця 2. Динаміка виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України

Показник	Рік					2017 р. у % до 2013 р.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Витрати – усього, млн грн	127190,3	154313,5	228519,6	288499,3	404970,2	318,4
у тому числі						
оплата праці	9719,4	11044,1	12425,5	15638,4	20326,7	209,1
відрахування на соціальні заходи	3565,2	4149,3	4355,2	3480,1	4416,7	123,9
<i>матеріальні витрати, які увійшли до собівартості продукції</i>	<i>88541,7</i>	<i>108700,9</i>	<i>168505,0</i>	<i>207870,2</i>	<i>242313,7</i>	<i>273,7</i>
у тому числі						
насіння та посадковий матеріал	11513,4	13985,9	21039,5	25948,3	30559,9	265,4
корми	20494,5	22489,2	32368,4	38227,6	41772,9	203,8
з них покупні	9983,6	10710,9	13745,4	17036,8	16648,8	166,8
інша продукція сільського господарства	1743,5	1968,2	3044,3	3231,4	5727,9	328,5
мінеральні добрива	14754,1	15368,6	32445,2	42539,7	49685,1	336,8
пальне і мастильні матеріали	11845,2	16702,4	23016,9	24678,7	30925,4	261,1
електроенергія	1969,4	2028,1	2469,0	3340,1	3167,7	160,8
паливо й енергія	1744,4	1744,2	2296,9	2180,4	4190,8	240,2
запасні частини, ремонт і будівельні матеріали для ремонту	5820,9	8022,8	13693,0	17484,0	18613,8	319,8
оплата послуг і робіт, які виконані сторонніми організаціями, інші матеріальні витрати	18656,4	26391,4	38131,8	50240,0	29004,4	155,5
<i>амортизація</i>	<i>6971,7</i>	<i>8308,7</i>	<i>10212,4</i>	<i>14153,5</i>	<i>19176,6</i>	<i>275,1</i>
<i>інші витрати, включаючи плату за оренду</i>	<i>18392,3</i>	<i>22110,4</i>	<i>33021,5</i>	<i>47357,1</i>	<i>118736,5</i>	<i>645,6</i>
у тому числі орендна плата за земельні частки (паї)	11292,7	12784,5	19902,9	29240,2	36062,2	319,3
майнові паї	68,4	103,4	218,8	202,3	422,2	617,3
інші витрати	7031,2	9222,5	12899,8	17914,6	82252,1	1169,8

Джерело: розраховано за даними [13–17].

Оскільки основними галузями сільського господарства є рослинництво і тваринництво, виникає потреба у аналізі виробничої собівартості продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України по цим галузям (рис. 1).

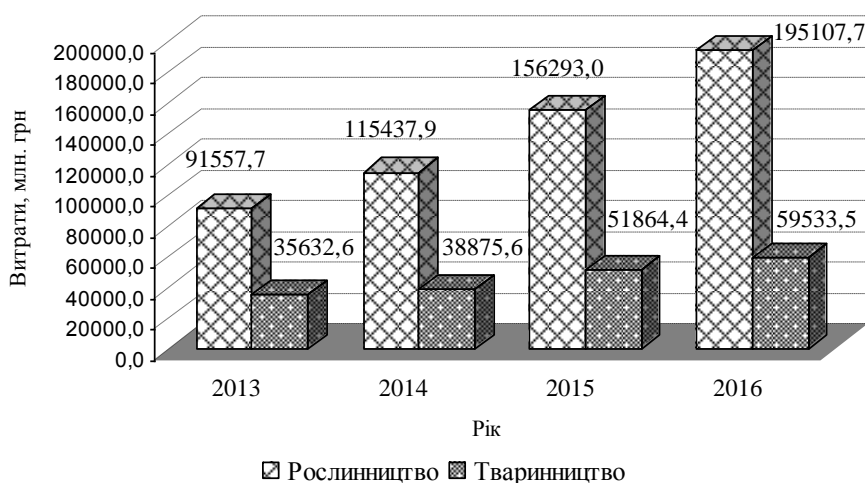

Рис. 1. Динаміка виробничої собівартості продукції рослинництва і тваринництва у сільськогосподарських підприємствах України

Джерело: побудовано за даними [14–17].

Наведені дані на рис. 1 протягом 2013–2016 рр. показують, що у структурі витрат, що формують собівартість сільськогосподарської продукції, питома вага витрат у галузі рослинництва у порівнянні з галуззю тваринництва становить близько 70 і 30 %. При цьому, частка витрат на виробництво продукції рослинництва у 2016 р. порівняно з 2013 р. збільшилася в 2,1 раза, на виробництво продукції тваринництва – в 1,7 раза. На збільшення виробничої собівартості продукції сільського господарства вплинуло, в першу чергу, зростання матеріальних витрат, що увійшли до собівартості продукції рослинництва і тваринництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, проведене дослідження дало можливість з'ясувати сутність собівартості як економічної категорії, яка включає усі витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, що виражені в грошовій формі. Наведено класифікацію витрат підприємства, яка необхідна для управління витратами, розрахунку собівартості продукції рослинництва і тваринництва, визначення фінансових результатів. З'ясовано, що за економічними елементами до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються такі види витрат: прямі витрати на оплату праці та матеріальні витрати; інші прямі витрати; змінні загальновиробничі витрати; постійні розподілені загальновиробничі витрати. Проаналізовано формування виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах України. Встановлено, що питання формування собівартості продукції є дуже актуальними, враховуючи специфіку аграрного виробництва, і тому потребують пошук резервів зниження собівартості сільськогосподарської продукції, а це можливо із застосуванням енерго- та ресурсозберігаючих технологій, використанням прогресивної техніки, ІТ-технологій тощо, що стане основою подальших досліджень.

References

1. Butynets, F. F., Chyzhevska, L. V. & Gerasymchuk, N. V. (2018). *Bukhhalterskyi upravlinskyi oblik* [Management accounting]. Zhytomyr: ZhITI [in Ukrainian].
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018). *Ukraina v tsyfrakh u 2017 rotsi* : stat. zb. [Ukraine by the numbers in 2017 : statistical book]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Gorkavyi, V. K. & Gerasymenko, Yu. S. (2015). *Formuvannia sobivartosti produktsii ta efektyvnosti vytrat v silskohospodarskykh pidpriemstvakh* [Formation of product cost and efficiency of expenditures at agricultural enterprises]. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Demianenko, S. I. (1998). *Menedzhment vyrobnychkykh vytrat u silskomu hospodarstvi* [Management of manufacturing expenses in agriculture]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Dyvnych, O. D. (2017). *Innovatsiini napriamy znyzhennia sobivartosti vyrobnytstva produktsii roslynnytstva* [Innovative directions for reducing product cost of plant products]. *Ekonomika i suspilstvo*, 13, 435–441 [in Ukrainian].
6. Zavorodnyi, V. P. (2001). *Bukhhalterskyi uchët v Ukrainy (s yspolzovanyem natsyonalnykh standartov)*. [Accounting in Ukraine (using national standards)]. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
7. Zavorova, A. S. (2012). *Rol ta mistse upravlinnia vytratamy i sobivartistiu v rehuliuванні ekonomichnykh vidnosyn silskohospodarskykh pidpriemstv* [Role and place of expenditures management and cost management in regulation of economic relations of agricultural enterprises]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, 11 (54), 82–84 [in Ukrainian].
8. Pienko, N. & Savkova, S. (2005). *Sobivartist produktsii ta poriadok yii formuvannia: dovidnyk ekonomista* [Production cost and procedure of its formation: economist's reference book]. 1, 49–52 [in Ukrainian].
9. Kovalenko, Yu. S., Okhrimenko, I. V. & Demchenko, O. V. (2004). *Kontseptualni osnovy formuvannia sobivartosti produktsii silskohospodarskykh pidpriemstv* [Conceptual foundation for the formation of production cost at agricultural enterprises]. Kyiv: NNTs IAE UAAN [in Ukrainian].
10. Partyn, G. O. (2008). *Upravlinnia vytratamy pidpriemstva: kontseptualni zasady, metody ta instrumentarii* [Enterprise cost management: conceptual foundations, methods and instruments]. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
11. Parkhomenko, V. M. (2001). *Standartyzatsiia bukhhalterskoho obliku v Ukraini (Polozhennia (Standarty) Bukhhalterskoho Obliku №1-25)*. [Standardization of accounting in Ukraine

(Accounting Regulations (Standards) No1-25)]. Kyiv: Firma – 1C Ukraine [in Ukrainian].

12. Petrov, V. M. & Tokar, A. V. (2008). Metodichni pidkhody do formuvannia sobivartosti silskohospodarskoi produktsii ta yii vplyv na efektyvnist vyrobnytstva [Methodological approaches to the formation of product cost of agricultural products and its impact on the production efficiency]. *Ekonomika APK*, 10, 55–60 [in Ukrainian].

13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018). Silske hospodarstvo Ukrainy za 2017 rik: stat. zb. [Ukraine's agriculture in 2017: statistical book]. Kyiv [in Ukrainian].

14. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017). Vytraty na vyrobnytstvo produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2016 rik: stat. biuleten [Expenses on production of agricultural products at agricultural enterprises in 2016: statistical book]. Kyiv [in Ukrainian].

15. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2014). Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2013 rik: stat. biuleten [Main economic indicators of producing agricultural products at agricultural enterprises in 2013: statistical book]. Kyiv [in Ukrainian].

16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2015). Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2014 rik: stat. biuleten [Main economic indicators of producing agricultural products at agricultural enterprises in 2014: statistical book]. Kyiv [in Ukrainian].

17. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2016). Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2015 rik: stat. biuleten [Main economic indicators of producing agricultural products at agricultural enterprises in 2015: statistical book]. Kyiv [in Ukrainian].

18. Sabluk, P. T. (1999). Reformuvannia ta rozvytok pidpriemstv ahropromyslovoho vyrobnytstva [Reforming and development of agribusiness enterprises]. Kyiv: IAE [in Ukrainian].

19. Tsal-Tsalko, Yu. S. (2002). Vytraty pidpriemstva [Expenses of an enterprise]. Kyiv: Tsentru uchbovoi literatury [in Ukrainian].

20. Sobivartist poslugh [Production cost of services]. (2019, January 16.). Retrieved from <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100008424-sobivartist-poslug>.

FORMATION OF PRODUCT COST AT AGRICULTURAL ENTERPRISES

S. Vasylenko

e-mail: sveta_vasilenko@ukr.net

Zhytomyr National Agroecological University,
Sary Boulevard, 7, Zhytomyr, 10008, Ukraine

Formation of product cost at agricultural enterprises is one of the main questions in the process of their economic activity. As an economic category, product cost is the total amount of expenses of an enterprise on production and sales of their products. The agricultural product cost comprises payroll expenses and benefits-related deductions; material costs including seeds and planting materials, fodders, mineral fertilizers, fuel and lubricants, electricity cost, fuel and energy, spare parts, repair costs and construction materials for repairs, payment for services and works provided by external parties and other material costs; depreciation and other expenses including renting fees for land parcels (shares), property shares and other expenditures. All specified expenses form the resources of enterprises expressed in value terms. Based on statistical data, manufacturing product cost (works, services) of agricultural products at agricultural enterprises in Ukraine is analyzed. This analysis allowed identifying trends in the change of total expenses indicator and in the context of expenditure items. It is established that in 2017, if compared with 2013, the amount of expenses at agricultural enterprises in Ukraine increased by 6.5 times. In particular, material costs account for the biggest share in the expenditure pattern; in 2017 they amounted to 59.8%. It is emphasized that while calculating the product cost of manufactured and sold products, it is important to specify the composition of expenditures, to identify expenditures in accordance with the type of activity in order to define financial results of economic activity, which is the aim of all business entities. Furthermore, finished product cost (works, services) and the composition of expenditures that it includes are specified in the Accounting Regulations 9. In paragraph 10 of the Accounting Regulations 9 it is stated that production cost is defined according to the norms of the Accounting Regulations 16. The formation of product cost at agricultural enterprises requires the search for the reserves to reduce production cost, which consists in using

energy- and resource-saving technologies, using advanced equipment, IT-technologies, etc.

Keywords: product cost, formation of product cost, expenses, agricultural products, plant production, livestock breeding, agricultural enterprise.

ФОРМИРОВАНИЕ СЕБЕСТОИМОСТИ ПРОДУКЦИИ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

С. В. Василенко

e-mail: sveta_vasilenko@ukr.net

Житомирский национальный
агроэкологический университет

бульвар Старый, 7, г. Житомир, 10008, Украина

Отражено формирование себестоимости продукции в сельскохозяйственных предприятиях, которая является одним из главных вопросов при осуществлении своей хозяйственной деятельности. Установлено, что себестоимость как экономическая категория – это сумма всех расходов предприятия на производство и реализацию продукции. К себестоимости сельскохозяйственной продукции относятся: расходы на оплату труда и отчисление на социальные мероприятия; материальные расходы, которые включают такие статьи расходов, как семена и посадочный материал, корма, минеральные удобрения, горючее и смазочные материалы, электроэнергию, топливо и энергию, запасные части, ремонт и строительные материалы для ремонта, оплата услуг и работ, выполненных посторонними организациями, и другие материальные расходы, а также амортизация и другие расходы, в том числе арендная плата за земельные доли (паи), имущественные пай, другие расходы. Все отмеченные расходы формируют ресурсы

предприятия, выраженные в стоимостном измерении. На основании статистических данных проведен анализ производственной себестоимости продукции (работ, услуг) сельского хозяйства в сельскохозяйственных предприятиях Украины, который позволил обнаружить тенденции относительно изменения показателя затраты всего и в разрезе статей. Выяснено, что в 2017 г. сравнительно с 2013 г. сумма расходов на сельскохозяйственных предприятиях Украины выросла в 6,5 раза, в частности в структуре расходов наибольшую часть занимают материальные расходы, которые в 2017 г. составляли 59,8 %. Отмечается, что при вычислении себестоимости изготовленной и реализованной продукции важно определить состав расходов, обнаружить расходы в соответствии с видами деятельности, для определения финансовых результатов хозяйственной деятельности, которые ставят целью все хозяйствующие субъекты. Кроме того, себестоимость готовой продукции (работ, услуг) и состав расходов, что к ней входят, определяется ПБУ 9. Пунктом 10 ПБУ 9 установлено, что себестоимость продукции определяется согласно нормам ПБУ 16. Подчеркнуто, что формирование себестоимости продукции в сельскохозяйственных предприятиях требует поиска резервов снижения себестоимости, которая заключается в применении энерго- и ресурсосберегающих технологий, использовании прогрессивной техники, IT-технологий и тому подобное.

Ключевые слова: себестоимость, формирование себестоимости продукции, расходы, сельскохозяйственная продукция, растениеводство, животноводство, сельскохозяйственное предприятие.